

«Тасдиқ мекунам»

Ректори ДДОТ ба номи

Саидмин Айнӣ, д.и.т., профессор

Ибодуллозода А. И.

30» 08 2022 с.

Такризи

муассисаи пешбар ба рисолаи номзиди Воҳидова Нодира Абдусатторовна дар мавзӯи «Хусусиятҳои фарҳангҳои фразеологӣ дар забонҳои гуногунсохт (дар мисоли забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ)», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзиди илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10.02.00. – Забоншиносӣ (10.02.20. – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқобилавӣ) пешниҳод шудааст.

Таҳқику муқоисаи воҳидҳои ҷудоғонаи забонҳои гуногунсохтору гуногуннизом яке аз масъалаҳои муҳими забоншиносии муқоисавӣ-типологӣ ба шумор меравад. Ба таври муқоиса таҳқику пажӯҳиш намудани фарҳангҳои фразеологӣ забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ ва ошкор сохтани вijaгҳои фарқкунандаи онҳо моро бо фарҳангу тамаддуни мардуми мухталиф ошно месозад, зеро таваҷҷуҳи суҳанварону суҳаншиносро ин қисматҳои ғаноманди забоншиносӣ қайҳо боз ба худ ҷалб намудааст. Дар забоншиносии муосир доираи омӯзиши муқоисавӣ забонҳои гуногун хеле фарох гардида, паҳлуҳои дигари муқоисаи забонҳо, аз он ҷумла, тарзи фаҳмишу нишон додани роҳи ташаккулу таҳаввули фразеологияи се забони муқоисашаванда, нақши фарҳангҳои фразеологӣ дар созмони илми фразеология ва дар муқоисаи типологӣ ошкор намудани умумияту тафовути фарҳангҳои фразеологӣ забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ яке аз масъалаҳои мураккабест, ки муаллифи диссертатсия ба он даст задааст.

Аз ин лиҳоз, муҳаккиқ рисоларо аз мубрамияти мавзӯ ва то ҳол таҳқиқ нагардидани хусусиятҳои фарҳангҳои фразеологиро дар мисоли забонҳои гуногунсохт, яъне забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ оғоз намуда, таъкид бар он мекунад, ки мавзӯи фаҳм аз ҷониби забоншиносони тоҷик, рус ва англис дар алоҳидагӣ қайҳо боз пажӯҳиш гардида, то ин замон ба хусусиятҳои типологӣ онҳо дар забонҳое, ки зикрашон рафт, рисолае таълиф нагардидааст.

Рисолаи номзиди Воҳидова Нодира Абдусатторовна дар мавзӯи «Хусусиятҳои фарҳангҳои фразеологӣ дар забонҳои гуногунсохт (дар мисоли забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ)» унвон дошта, аз муқаддима, се боб, 9 ҷисм ва хулосаву феҳристи адабиёт иборат аст.

Дар муқаддимаи рисола суҳан дар бораи мубрамияти мавзӯ, дараҷаи омӯзиши қор, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, методи таҳқиқ, навгонҳои илмӣ рисола, аҳамияти назариявӣ таҳқиқот, моҳияти амалии таҳқиқот,

асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқот, нуктаҳои муҳими рисола, коркард ва татбиқи натиҷаҳои таҳқиқот ва сохтори рисола меравад.

Дар боби якуми рисола «Аз таърихи ташаккули фразеографияи забонҳои гуногунсоخت» масъалаҳои ба монанди фразеография дар масири фарҳангшиносии тоҷикӣ, аз таърихи ташаккули фразеографияи русӣ ва нақши он дар тадвини луғатҳои русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ, фразеографияи англисӣ дар масири таърих ва нақши он дар тадвини луғатҳои англисӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-англисӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Боби мазкур аз се фасл иборат аст. Фасли якум «Фразеография дар масири фарҳангшиносии тоҷикӣ» унвон дошта, муҳаккиқ моро бо таърихчаи баромади фарҳанги «Луғати фурс»-и Абӯмансур Алӣ ибни Аҳмади Асадии Тӯсӣ ошно месозад. Ба андешаи муаллиф: «Асар аз 1 200 воҳиди луғавӣ иборат буда, асноди шохид аз 77 нафар суҳанвари Мовароуннахру Хуросон марбут ба номи ашхоси таърихӣ, асотирӣ, ҷуғрофӣ, калимоти мансуб ба ҳаёти маишии мардум, маълумот дар бораи сарчашмаҳо оварда шудааст» (сах.17). Пасон, муаллиф фарҳангҳои муътамади фразеологӣи форсӣ-тоҷикие, ки то ба замони омада расидаанд, таърифу тавсиф намуда, андешаҳои роҷеъ ба ҷойгоҳи онҳо дар рушди фразеографияи тоҷик мушаххас баён кардааст, ки ин тарзи таҳлилу баррасӣ аз мавзӯи таҳқиқ пурра бархурдор будани муҳаккиқ хувайдост. Дар баъзе аз саҳифоти рисола (сах.19, 22, 29, 30) муаллиф аз фарҳангҳои таҳлилшуда воҳидҳои фразеологӣи сермаҳсулро ба таври мисолҳо шарҳу тавзеҳ медиҳад.

Дар фасли дуюми рисола «Аз таърихи ташаккули фразеографияи русӣ ва нақши он дар тадвини луғатҳои русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ» диду назари хешро роҷеъ ба нақши фарҳангҳои фразеологӣи русӣ дар ташаккули фарҳангҳои русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ баён мекунад. Дар фасли мазкур нахуст муаллиф ба оғози таълифу тадвини фарҳангҳои фразеологӣи русӣ ва тафовути воҳидҳои луғавӣи умумистеъмол аз воҳидҳои фразеологӣ дар фарҳангҳои мурааттабшуда таваккуф намуда, сониян ба таҳлилу баррасии фарҳангҳои фразеологӣи охири қарни XIX ва ибтидои асри XX даст мезанад. Дар ин росто муаллиф чунин кайд мекунад: «Аз таҳлили фарҳангҳои русӣ бармеояд, ки бо вучуди дар луғатҳои лексикографӣ мавқеи муҳим доштани ВФ, нақши онҳо дар фарҳангҳои фразеологӣи комилан дигар аст: рисолати ВФ пурра ба ташреҳи сохториву маъноӣ ва хусусиятҳои услубии ВФ нигаронида шудаанд» (сах.33). Боиси хушнудист, ки муаллиф фарҳангҳои фразеологӣи русие, ки то ба ин замон таълиф гардидаанд, таҳлилу баррасӣ намуда, нақши онҳоро дар ташаккули рушди фарҳангҳои русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ муайян намудааст.

Масъалаи фразеографияи англисӣ дар масири таърих ва нақши он дар тадвини луғатҳои англисӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-англисӣ дар фасли сеюми рисола

баррасӣ мегардад. Дар фасли мазкур муаллиф нахуст ба даврабандии фархангнигории англисӣ тавачҷух намуда, дар кадом давра таълиф гардидани фархангҳои фразеологиро бозтоб намудааст. Масалан, муаллиф кайд мекунад, ки «Давраи сеюмро «тоилмӣ» номидан шартист, зеро шарҳ бештар ба тахмини мураатиб асос меёфт, харчанд дар ин навъ луғатҳо меъёрҳои шарҳи хусусиятҳои истеъмолии калимаҳо бештар ҷой доштанд. Чунончи, аз ин қатор луғатҳои Сэмюэл Љонсон «A Dictionary of English language» («Луғати забони англисӣ») ва Ной Уэбстер «An American Dictionary of English language», («Луғати амрикоии забони англисӣ»)-ро ном бурдан мумкин аст» (47). Фасли мазкур бо таснифу тавсифи фархангҳои фразеології англисӣ, ки то ибтидои асри XX таълиф гардидаанд, ба анҷом мерасад.

Боби дуюми рисола «Нақши фразеография дар рушди фразеології забонҳои гуногунсохт» унвон дошта, дар он масъалаҳои таҳқиқи пажӯҳиши фразеология дар фразеографияи забонҳои муқоисашаванда баррасӣ мегардад.

Дар фасли якуми боби мазкур муаллиф моро бо масъалаи омӯзиши таҳқиқи фразеология дар фразеографияи тоҷикӣ ошно месозад. Нахуст муаллиф ба таҳаввули маъноӣ бархе аз вохидҳои фразеології фарханги «Ҷароғи хидоят» даст зада, таъкид бар он мекунад, ки бештари зарбулмасалу мақолҳои дар асар зикршуда дар забони адабии имрӯза муштарақанд (саҳ. 60). Баъдан муаллиф ба таснифоти ибораҳои фразеологӣ дар ФИРЗҲТ пардохтааст.

Масоили фразеология дар фразеографияи русӣ дар фасли дуюми боби дуюми диссертатсия матраҳ мегардад. Муаллиф фикру андешаҳои ҷорӣ перомунӣ муқамалтарин фархангномаи фразеологӣ нашри ҷорӣ «Фразеологический словарь русского языка» («Луғати фразеології забони русӣ») баён намуда, нақши фарханги мазкурро дар таълифу тадвини фархангҳои фразеології тоҷикӣ баён месозад ва шоистаи таҳсин аст, ки муҳаққиқ фархангҳои фразеології русиро чун як суханшинос мӯшикофона таҳлилу баррасӣ мекунад, ки на ҳама муҳаққиқону унвонҷӯён малакаи ин тарзу усули ниғориш ва шеваи таҳқиқро соҳибанд. Дар ҳамин фасл низ таҳлилу баррасии тафовут ва умумияти фразеологизм аз ибора, фразеологизм ва ғайрифразеологизмҳо аз мадди назари муҳаққиқ дур намондааст. Алоқаҳои муродифӣ, мутазодӣ ва ҳамгунагии фразеологизмҳои забони русӣ бо муодили тоҷикиашон бо мисолҳои мушаххас дар интиҳои фасли мазкур бозтоб гардидааст.

Фасли сеюми боби мазкур ба омӯзиши таҳлилу масъалаи фразеология дар фразеографияи англисӣ бахшида шудааст. Ба андешаи муаллиф, «таҳқиқи фразеології англисӣ асосан аз асри XVIII шурӯъ гардидааст ва ташаккули он ба давраи нави рушди забоншиносӣ (асри XX) рост меояд, вале дар ин соҳа аз

ҷониби забоншиносони англис асарҳои мукамал хеле кам ба назар мерасанд ва дастовардҳои фразеологияи англис асосан ба заҳмати олимони рус, аз он ҷумла, Н.Н. Амосова, И.В. Арнолд, В.А. Архангелский, А.И. Мелчук, А.И. Ройзензон, А.И. Смирнитский, Э. Сепир ва чанде дигарон ба даст омадааст» (саҳ.93).

Лозим ба ёдоварист, ки дар таҳқиқи масъалаҳои назариявии фразеологияи забони англисӣ саҳми бемисли А.В. Кунин бағоят бузург аст ва фарҳанги эшон бо унвони «Англо-русский фразеологический словарь» («Фарҳанги фразеологии англисӣ-русӣ») мукамалтарин фарҳанги дузабонаи муосир махсуб меёбад. Дар ин фасл муаллиф фикру андешаҳои ӯро дар асоси маводи луғати мазкур дар бораи тамоюли илми фразеологияи англисӣ, ки он аз ҳашт банди мустақил иборат буда, масъалаҳои асосии фразеологияро фаро мегирад, баён мекунад.

Боби сеюми рисола ба усулҳои шарҳи воҳидҳои фразеологӣ дар фарҳангҳои фразеологии забонҳои гуногунсохт бахшида шудааст. Дар боби мазкур муаллиф роҳу тарзи ҷи гуна шарҳу тавзеҳ ёфтани воҳидҳои фразеологиро дар фарҳангҳои фразеологии забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ бо мисолҳои мушаххас тавсиф мекунад. Масалан, ба андешаи муаллиф, А.В. Кунин дар «Англо-русский фразеологический словарь» бахши «шарҳ»-хоро ҷунин гуруҳбандӣ намудааст «шарҳи хосияти сийсӣ дошта; шарҳи этимологӣ; шарҳи хосияти услубии ВФ; шарҳи возеҳкунанда; шарҳи огоҳкунанда; шарҳхое, ки барои дарки мазмуни кӯҳнашудаи ҷузъҳои фразеологизм нигаронида шудаанд; шарҳхое, ки ишора ба афзалияти таносуби фразеологизм дорад; шарҳхое, ки ишора ба калимаҳои сохта ва усули навишти калимаҳо дорад» (саҳ. 140).

Ҳамин тариқ, ҳар як боби рисола бо хулосаҳо ва натиҷагирҳои мушаххаси муҳаққиқ ба охир расидаанд ва ин аз он шаҳодат медиҳад, ки муаммоҳои дар диссертатсия матраҳгардида пурра ҳалли худро ёфтаанд. Дар хулосаи умумӣ бошад, муаллифи диссертатсия натиҷаҳои таҳқиқоти худро ҷамъбаст кардааст, ки аз аҳамияти назарраси назарӣ ва амалӣ ӯро нест.

Рисолаи илмии Воҳидова Нодира Абдусатторовна дар мавзӯи «Хусусиятҳои фарҳангҳои фразеологӣ дар забонҳои гуногунсохт (дар мисоли забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ)» дар асоси меъёрҳои нави илмӣ таҳия гардидааст. Тарзу усули иқтибос, таҳияи бобу фасл, хулоса ва феҳристи адабиёт тибқи талаботи стандартҳои муосири таълифи қорҳои илмию таҳқиқотӣ ба роҳ монда шудааст.

Тамоми мақолаҳои нашрнамудаи муаллифи диссертатсия муҳтавои рисоларо инъикос менамояд. Диссертатсияи мазкур барои хондани курси «Типологияи муқоисавии забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ», «Луғатшиносӣ»,

«Фразеологияи забонҳои тоҷикӣ-русӣ, русӣ ва тоҷикӣ-англисӣ» метавонад ба гунаи некӯ мусоидат намояд.

Дар баробари дастовардҳои муҳим диссертатсия ва фишурда аз камбудиву норасоӣҳо низ ҳолӣ нест:

1. Дар саҳифаи 46-уми рисола муаллиф чунин қайд мекунад: «Глоссарийҳо бо пайдоиши китобчопкунӣ низ намуди одии луғатҳои тарҷумавиро ташкил мекарданд, дар онҳо шарҳи калима ба таври мухтасар, сода, ғайриилмӣ, бидуни иқтибосҳои шохид аз сарчашмаҳо дода мешуд»; «Ибтидои луғатнигорӣ ба давраи аввал – глоссарий рост меояд». Агар муаллиф мафҳуми «глоссарий»-ро мушаххасу равшан шарҳу тавзеҳ меод, хуб мебуд. Ё худ ҷумлаи зерин: «Давраи дуюм, ки «ташреҳи калимаҳои душвор» номида шудааст, дар он мутаносибан калимаҳои душворфаҳм ё шарҳталаб маънидод мегаштанд (сах 46)». Агар муаллиф чӣ гуна давра будани «ташреҳи калимаҳои душвор»-ро тавзеҳ меод, хуб мебуд.

2. Дар саҳифаи 47-уми диссертатсия муаллиф чунин қайд мекунад: «Дар таърихи забони англисӣ вусъати лексикография асосан ба асрҳои XIX-XX марбут аст, ки онро аз зикри навъҳои луғат, ки дар манбаъҳои луғатнигорӣ тавзеҳ ёфтаанд, тасаввур кардан мумкин аст». Агар муаллиф аз навъҳои луғат ба таври намуна чанд фарҳангҳои соҳавиеро номбар мекард, арзиши рисола боз баландтар мегардид.

3. Муаллиф дар саҳифаи 101-уми рисола овардааст: «Чунончи, мутобиқи меъёри нишондодаи В.Л. Архангелский, *ташкилоти комсомолӣ, флоти ҳавоӣ, қувваи атом, муассисаи олии таълимӣ, кумитаи иттифоқи касаба, стансияи мошинӣ-тракторӣ, стансияи таъмирӣ-тракторӣ* ва м. инҳо низ ба ВФ мансубанд». Агар муаллиф гунаи русии мисолҳои зикршударо меовард, хуб мебуд, зеро мисолҳо аслан русианду муҳаққик бо зикри тарҷумаи тоҷикии онҳо каноат кардааст.

4. Муаллиф дар рисола иқтибосоти зиёдеро ҷой додааст, агар назари танқидии худро баён менамуд, хуб мешуд.

5. Муодили англисӣ, русӣ ва ё тоҷикии баъзе аз воҳидҳои фразеологӣ дар диссертатсия (сах. 101, 103, 104 ...) ҷой дода нашудааст, агар муаллиф онҳоро тарҷума мекард, арзиши илмии диссертатсия боз баландтар мегардид.

6. Дар баъзе аз саҳифаҳои диссертатсия (45, 49, 55, 67, 89....) ғалатҳои имлоӣ ва услубӣ ба ҷашм мерасад.

Дар мачмуъ, камбудии ҷойдошта ба аҳамияти таҳқиқоти анҷомдодашуда таъсири манфӣ нахоҳад расонд, зеро онҳо ислоҳпазиранд ва ба осонӣ бартараф хоҳанд шуд.

Фишурдаи диссертатсия бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ мазмуну мундариҷаи қорро пурра инъикос мекунад ва мақолаҳои таълифнамудаи муаллиф низ ба талабот ҷавобгӯ аст.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Воҳидова Нодира Абдусатторовна дар мавзуи «Хусусиятҳои фарҳангҳои фразеологӣ дар забонҳои гуногунсохт (дар мисоли забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ)» ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, тахти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.00 – Забоншиносӣ (10.02.20. – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, киёсӣ ва муқобилавӣ) мебошад.

Диссертатсия дар ҷаласаи васеи кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ «26»-уми августи соли 2022, суратҷаласаи «1» муҳокима гардидааст.

Раиси ҷаласа, мудири кафедраи забоншиносӣ
ва типологияи муқоисавии Донишгоҳи
давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи
Садриддин Айнӣ, номзади илми филология,
дотсент

Асламов Ҳикматулло Акбархонович

Эксперт, доктори илми филология,
профессори кафедраи забоншиносӣ
ва типологияи муқоисавии Донишгоҳи
давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи
Садриддин Айнӣ

Чаматов Самиддин Салоҳиддинович

Котиби ҷаласа, саромӯзгори кафедраи забоншиносӣ
ва типологияи муқоисавии Донишгоҳи
давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи
Садриддин Айнӣ

Тоchieва Фуруғ Рустамбоевна

тел.: 91 900 54 62

E-mail: jsamiddin@mail.ru

Имзоҳои Асламов Ҳикматулло Акбархонович, Чаматов Самиддин Салоҳиддинович ва Тоchieва Фуруғ Рустамбоевнаро тасдиқ менамоям.
Сардори раёсати кадрҳои Донишгоҳи
давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи
Садриддин Айнӣ

Мустафозода Абдукарим

29.08.2022 с.